Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (pátého senátu)

7. listopadu 2024*

„Řízení o předběžné otázce – Justiční spolupráce v trestních věcech – Směrnice 2004/80/ES – Článek 12 odst. 2 – Vnitrostátní systémy odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů – Trestný čin vraždy – Odškodnění blízkých rodinných příslušníků zesnulé osoby – Pojem ‚oběti' – ‚Kaskádovitý' systém odškodnění vycházející z dědické posloupnosti – Vnitrostátní právní úprava, která vylučuje vyplacení odškodnění ostatním rodinným příslušníkům zesnulé osoby, je-li tu dětí a pozůstalého manžela/pozůstalé manželky – Rodiče a sourozenci zesnulé osoby – ‚Spravedlivé a přiměřené' odškodnění"

Ve věci C-126/23 [Burdene] [1],

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU rozhodnutím Tribunale Ordinario di Venezia (Soud prvního stupně v Benátkách, Itálie) ze dne 15. února 2023, došlým Soudnímu dvoru dne 2. března 2023, v řízení

UD,

QO,

VU,

LO,

CA

proti

Presidenza del Consiglio dei ministri,

Ministero dell'Interno,

SOUDNÍ DVŮR (pátý senát),

ve složení: I. Jarukaitis, předseda čtvrtého senátu vykonávající funkci předsedy pátého senátu, D. Gratsias a E. Regan (zpravodaj), soudci,

generální advokát: J. Richard de la Tour,

* Jednací jazyk: italština.

[1] – Název projednávané věci je fiktivní. Neodpovídá skutečnému jménu žádného z účastníků původního řízení.

za soudní kancelář: C. Di Bella, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 21. února 2024,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

– za QO a UD: G. Sicchiero, avvocato,

– za LO a VU: M. G. Bergamo, F. Sicchiero a G. Sicchiero, avvocati,

– za CA: E. Pertile a G. Sicchiero, avvocati,

– za italskou vládu: G. Palmieri, jako zmocněnkyně, ve spolupráci s: E. De Bonis, S. Fiorentino a G. Palatiello, avvocati dello Stato,

– za Evropskou komisi: E. Montaguti a S. Noë, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 8. května 2024,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 12 odst. 2 směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů (Úř. věst. 2004, L 261, s. 15; Zvl. vyd. 19/07 s. 65), jakož i článků 20 a 21, čl. 33 odst. 1 a článku 47 Listiny základních práv Evropské unie.

2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi rodiči, sestrou a dětmi oběti vraždy na jedné straně a Presidenza del Consiglio dei Ministri (Úřad předsedy Rady ministrů, Itálie) a Ministero dell'Interno (Ministerstvo vnitra, Itálie) na straně druhé ohledně odškodnění vyplaceného italským státem za újmu, která těmto osobám vznikla v důsledku této vraždy, a to z důvodu platební neschopnosti pachatele této vraždy.

Právní rámec

Unijní právo

Rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV

3 Článek 1 rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (Úř. věst. 2001, L 82, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 72), nadepsaný „Definice“, zněl:

„Pro účely tohoto rámcového rozhodnutí se rozumí:

a) ‚obětí‘: fyzická osoba, která utrpěla škodu včetně fyzického či psychického poškození, citovou újmu či hmotnou ztrátu přímo způsobenou jednáním či opomenutím, jež porušuje trestněprávní předpisy členského státu;

[…]“

Směrnice 2004/80

4 Body 5 a 10 odůvodnění směrnice 2004/80 znějí:

„(5) Rada přijala dne 15. března 2001 rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV […] Toto rozhodnutí, přijaté na základě hlavy VI Smlouvy o Evropské unii, umožňuje obětem trestných činů požadovat od pachatele odškodnění v rámci trestního řízení.

[…]

(10) Oběti trestných činů často nebudou schopny získat od pachatele odškodnění, protože pachatel nemusí mít dostatečné prostředky ke splnění soudního rozhodnutí o náhradě škody nebo protože nelze zjistit totožnost pachatele nebo jej nelze trestně stíhat.“

5 Článek 12 této směrnice, obsažený v její kapitole II, nadepsané „Vnitrostátní systémy odškodnění“, stanoví:

„1. Pravidla pro přístup k odškodnění v přeshraničních situacích stanovená v této směrnici fungují na základě platných systémů členských států pro odškodnění obětí [úmyslných] násilných trestných činů spáchaných na jejich území.

2. Všechny členské státy zajistí, aby jejich vnitrostátní předpisy stanovily existenci systému odškodnění obětí [úmyslných] násilných trestných činů spáchaných na jejich území, který zaručuje spravedlivé a přiměřené odškodnění obětí.“

6 V kapitole III této směrnice, nadepsané „Prováděcí ustanovení“, je obsažen článek 17, nadepsaný „Příznivější ustanovení“, který stanoví:

„Tato směrnice nebrání členským státům, aby za předpokladu, že jsou slučitelná s touto směrnicí,

a) zavedly nebo zachovávaly příznivější ustanovení ve prospěch obětí trestných činů či jiných osob postižených trestnými činy;

b) zavedly nebo zachovávaly ustanovení pro účely odškodnění obětí trestných činů spáchaných mimo jejich území nebo jiných osob postižených takovými trestnými činy, s výhradou všech podmínek, které pro tento účel členské státy případně stanoví.“

Směrnice 2012/29/EU

7 Článek 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV (Úř. věst. 2012, L 315, s. 57), stanoví:

„1. Pro účely této směrnice se rozumí:

a) ‚obětí‘
   i) fyzická osoba, která utrpěla újmu včetně fyzické, duševní či citové újmy či hmotnou ztrátu, které byly přímo způsobeny trestným činem,
   ii) rodinný příslušník osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem, a který v důsledku smrti této osoby utrpěl újmu;

b) ‚rodinnými příslušníky‘ manžel či manželka, osoba, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti, příbuzní v přímé linii, sourozenci a vyživované osoby oběti;

[…]

2. Členské státy mohou zavést postupy:

a) pro omezení počtu rodinných příslušníků, kteří mohou využívat práv stanovených touto směrnicí při zohlednění konkrétních okolností každého případu, a

b) ve vztahu k odst. 1 písm. a) bodu ii) pro stanovení toho, kteří rodinní příslušníci mají přednost ohledně výkonu práv stanovených touto směrnicí.“

Italské právo

8 Článek 11 legge n. 122 – Disposizioni per l’adempimento degli obblighi derivanti dall’appartenenza dell’Italia all’Unione europea – Legge europea 2015-2016 (zákon č. 122 upravující ustanovení k provedení závazků vyplývajících z členství Itálie v Evropské unii – evropský zákon 2015–2016) ze dne 7. července 2016 (GURI č. 158 ze dne 8. července 2016, s. 1), ve znění článku 6 zákona č. 167 ze dne 20. listopadu 2017 a čl. 1 odst. 593 až 596 zákona č. 145 ze dne 30. prosince 2018 (dále jen „zákon č. 122/2016“), stanoví:

„1. Aniž jsou dotčena ustanovení svědčící ve prospěch obětí trestných činů obsažená v jiných příznivějších právních předpisech, má oběť úmyslného násilného trestného činu a v každém případě trestného činu uvedeného v článku 603a codice penale [(trestní zákoník)], s výjimkou trestných činů uvedených v článcích 581 a 582, pokud nenastaly přitěžující okolnosti stanovené v článku 583 trestního zákoníku, nárok na odškodnění od státu.

2. Odškodnění za trestné činy vraždy, sexuálního násilí nebo velmi vážného ublížení na zdraví podle čl. 583 druhého pododstavce trestního zákoníku […] je vyplaceno oběti nebo oprávněným osobám uvedeným v odstavci 2a, a to v rozsahu stanoveném vyhláškou, která je uvedena v odstavci 3. U jiných než právě uvedených trestných činů je odškodnění vyplaceno formou náhrady léčebných výdajů a nákladů na péči.

2a. V případě úmrtí oběti v důsledku trestného činu se odškodnění vyplácí pozůstalému manželovi/pozůstalé manželce a dětem; není-li manžela/manželky ani dětí, vyplácí se odškodnění otci a matce, a není-li otce nebo matky, sourozencům žijícím ve společné domácnosti s obětí, kteří byli v době spáchání trestného činu obětí vyživováni […]

2b. Má-li na odškodnění nárok více oprávněných osob, odškodnění se rozdělí podle podílů uvedených v ustanoveních druhé hlavy knihy II codice civile [(občanský zákoník)].

3. Vyhláškou Ministro dell'interno [(ministr vnitra, Itálie)] a Ministro della giustizia [(ministr spravedlnosti, Itálie)] po dohodě s Ministro dell'economia e delle finanze [(ministr hospodářství a financí, Itálie)], která bude vydána do šesti měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, se stanoví výše odškodnění v rámci finančních možností fondu [Fondo di rotazione per la solidarietà alle vittime dei reati di tipo mafioso, delle richieste estorsive, dell'usura e dei reati intenzionali violenti (Fond solidarity s oběťmi mafiánských trestných činů, trestných činů vydírání a lichvy a úmyslných násilných trestných činů, dále jen „Fond solidarity")] uvedeného v článku 14, přičemž se zajistí vyšší odškodnění obětem trestných činů sexuálního násilí a vraždy a zejména dětem oběti v případě vraždy spáchané manželem/manželkou, a to i odloučeným nebo rozvedeným manželem/odloučenou nebo rozvedenou manželkou, nebo osobou, která má nebo měla s obětí citový vztah."

9 Článek 1 odst. 1 písm. b) decreto ministeriale – Determinazione degli importi dell'indennizzo alle vittime dei reati intenzionali violenti (ministerská vyhláška, kterou se stanoví výše odškodnění pro oběti úmyslných násilných trestných činů) ze dne 22. listopadu 2019 (GURI č. 18 ze dne 23. ledna 2020, s. 9, dále jen „prováděcí ministerská vyhláška"), přijatá na základě čl. 11 odst. 3 zákona č. 122/2016, stanoví:

„v případě vraždy spáchané manželem/manželkou, a to i odloučeným nebo rozvedeným manželem/odloučenou nebo rozvedenou manželkou, nebo osobou, která má nebo měla s obětí citový vztah: pevně stanovenou částku ve výši 60 000 eur výhradně dětem oběti".

Spor v původním řízení a předběžné otázky

10 Dne 18. září 2018 odsoudil Tribunale di Padova (Soud prvního stupně v Padově, Itálie) pachatele vraždy bývalé partnerky, spáchané v Itálii, k trestu odnětí svobody v délce 30 let a uložil mu povinnost zaplatit rodinným příslušníkům oběti, kteří se připojili k řízení jako poškození, předběžně stanovené odškodnění. Bylo nařízeno zaplacení částky 400 000 eur ve prospěch každého z obou dětí oběti, 120 000 eur ve prospěch jejího otce, její matky a její sestry a 30 000 eur ve prospěch jejího pozůstalého manžela, se kterým sice žila odděleně, ale nebyla rozvedena.

11 Vzhledem k tomu, že pachatel vraždy neměl žádný majetek ani příjmy a byla mu přiznána bezplatná právní pomoc, v souladu s vnitrostátní právní úpravou vyplatil italský stát odškodnění pouze oběma dětem, a to ve výši 20 000 eur každému, a odloučenému manželovi ve výši 16 666,66 eura.

12 Dne 1. února 2022 podali žalobci v původním řízení – a sice rodiče, sestra a děti oběti – kteří měli za to, že zákonem č. 122/2016 byla zavedena významná omezení pro výplatu odškodnění obětem úmyslných násilných trestných činů v rozporu se směrnicí 2004/80, žalobu k Tribunale Ordinario di Venezia (Soud prvního stupně v Benátkách, Itálie), který je předkládajícím soudem.

13 Jejich žaloby směřují k tomu, aby poté, co bude vyloučeno použití prováděcí ministerské vyhlášky z důvodu její protiprávnosti, byly částky, které jim mají být vyplaceny jako odškodnění s ohledem na stupeň jejich příbuznosti s dotyčnou obětí vraždy, stanoveny „spravedlivě a přiměřeně“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, přičemž se zohlední – v případě dětí této oběti po odečtení částky, která jim již byla vyplacena – rozsah újmy konstatovaný v rozsudku, jímž byl pachatel této vraždy odsouzen, a to i kdyby Fond solidarity nedisponoval potřebnými finančními prostředky. Podpůrně se tito žalobci domáhají, aby bylo Úřadu předsedy Rady ministrů, který zastupuje italský stát, uloženo zaplatit stejné částky jakožto odškodnění za újmu, která jim vznikla v důsledku nesprávného provedení směrnice 2004/80, zejména jejího článku 12.

14 Žalobci v původním řízení zaprvé tvrdí, že omezení stanovené v čl. 11 odst. 2a zákona č. 122/2016, který stanoví, že rodičům oběti se odškodnění přiznává pouze tehdy, není-li pozůstalého manžela/pozůstalé manželky ani dětí, a sourozencům pouze tehdy, nejsou-li v rámci výše uvedených kategorií žádné osoby, odporuje povinnosti odškodnění stanovené v článku 12 směrnice 2004/80, neboť mezi poškozenými, kterým je abstraktně přiznán nárok na odškodnění, svévolně a bez odkazu na spravedlivá a pro daný případ přiměřená kritéria určuje ty, kteří mají být skutečně odškodněni. V projednávané věci bylo mimoto odškodnění přiznáno i pozůstalému manželovi oběti vraždy, s nímž žila od roku 2006, tedy téměř jedenáct let před svou smrtí, odloučeně. Nárok na odškodnění je tedy přiznán i přesto, že citové pouto zjevně zesláblo natolik, že prakticky neexistuje.

15 Žalobci v původním řízení zadruhé tvrdí, že částka 20 000 eur přiznaná dětem oběti vraždy na základě prováděcí ministerské vyhlášky, která odpovídá 5 % předběžně stanovené částky přiznané soudním rozhodnutím, podle všeho není v souladu s tím, co konstatoval Soudní dvůr v bodě 69 rozsudku ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566), ze kterého vyplývá, že má-li být paušální odškodnění přiznávané na základě vnitrostátního systému odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů kvalifikováno jako „spravedlivé a přiměřené“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, musí představovat přiměřený příspěvek k náhradě utrpěné majetkové a nemajetkové újmy.

16 Žalobci v původním řízení se zatřetí domnívají, že vnitrostátní právní úprava je protiprávní i proto, že podmiňuje vyplacení odškodnění tím, že stát vyčlenil určité finanční prostředky umožňující poskytnutí odškodnění, což je v rozporu s bodem 10 odůvodnění směrnice 2004/80.

17 Italské orgány zdůrazňují, že stanovení výše odškodnění s ohledem na situaci dětí bylo provedeno zcela v souladu s platnými předpisy, přičemž byly zohledněny prostředky na živobytí pozůstalého manžela. Rovněž připomínají, že poté, co Soudní dvůr v bodě 58 rozsudku ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566), uvedl, že členské státy mají při stanovení výše odškodnění podle čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 široký prostor pro uvážení, v bodech 65 a 69 uvedeného rozsudku shledal, že toto ustanovení nebrání paušálnímu odškodnění obětí, ale vyžaduje pouze, aby bylo toto odškodnění „spravedlivé a přiměřené“, což znamená, že musí představovat přiměřený příspěvek k náhradě majetkové a nemajetkové újmy, která oběti vznikla.

18 Předkládající soud má za to, že za účelem posouzení opodstatněnosti žaloby na náhradu újmy, která u něj byla podána a je založena na nesprávném provedení směrnice 2004/80, je třeba nejprve určit, zda je vnitrostátní právní úprava obsažená v čl. 11 odst. 2a, 2b a 3 zákona č. 122/2016 v souladu s unijním právem.

19 Předkládající soud uvádí, že tato vnitrostátní právní úprava, která i v případě, kdy je pravomocným rozsudkem konstatován nárok některých rodinných příslušníků na odškodnění a jeho výše, podmiňuje vyplacení tohoto odškodnění rodičům oběti trestného činu vraždy tím, že tu není pozůstalého manžela/pozůstalé manželky oběti ani jejích dětí, a sourozencům oběti tím, že tu není jejího otce ani matky a tyto osoby s ní žily ve společné domácnosti a byly jí v době spáchání trestného činu vyživovány, nepřihlíží k nemajetkové stránce utrpení spojeného s násilnou ztrátou oběti.

20 Pokud jde o pozůstalého manžela/pozůstalou manželku a děti, uvedený soud dále podotýká, že se nezohledňuje rozsah vzniklé újmy. V projednávané věci se nepřikládal žádný význam tomu, že pozůstalý manžel žil s obětí po určitou dobu odděleně, přičemž rozdělení odškodnění bylo provedeno pouze na základě ustanovení dědického práva, a to pod podmínkou dostatku finančních prostředků ve Fondu solidarity. V rozporu s rozsudkem ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566), tedy nebyla zohledněna závažnost následků trestného činu pro oběti. Odškodnění ve prospěch dětí kromě toho bylo stanoveno ve výši zhruba odpovídající částce přiznané pozůstalému manželovi, což je zcela neúměrné výši odškodnění předběžně stanoveného v trestním řízení a v tomto směru nebyla zohledněna žádná kritéria běžně uplatňovaná při ztrátě rodičovských vazeb, jako je věk oběti, věk pozůstalého, stupeň příbuznosti a společného soužití, s možností uplatnění oprav konečné částky v závislosti na konkrétních okolnostech dané situace. Částku přiznanou dětem proto v projednávané věci nelze považovat za „spravedlivou a přiměřenou“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80.

21 Za těchto okolností se Tribunale Ordinario di Venezia (Soud prvního stupně v Benátkách) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) S ohledem na ustanovení čl. 11 odst. 2a [zákona č. 122/2016], které podmiňuje vyplacení odškodnění otci, matce a sestře oběti vraždy tím, že tu není manžela/manželky ani dětí oběti, i když je pravomocným rozsudkem konstatován i jejich nárok na náhradu újmy a její výše, a to k tíži pachatele trestného činu:

je skutečnost, že je vyplacení odškodnění ve prospěch otce, matky a sestry oběti úmyslného násilného trestného činu podmíněno tím, že tu není dětí ani manžela/manželky oběti (v případě otce a matky), a tím, že tu není otce ani matky (v případě sourozenců), jak stanoví v případě vraždy čl. 11 odst. 2a [zákona č. 122/2016], v souladu s ustanoveními čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, jakož i s článkem 20 (rovnost), článkem 21 (zákaz diskriminace), čl. 33 odst. 1 (ochrana rodiny) a článkem 47 (právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces) Listiny základních práv Evropské unie a s článkem 1 protokolu č. 12 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod[, podepsané v Římě dne 4. listopadu 1950] (zákaz diskriminace);

2) S ohledem na omezení výplaty odškodnění:

lze odškodnění, jehož výplata je spojena s výhradou stanovenou v čl. 11 odst. 3 [zákona č. 122/2016], spočívající ve slovech ‚v rámci finančních možností [Fondu solidarity]', aniž jakýkoli předpis stanoví, že by italský stát měl povinnost vyčlenit částky, které by skutečně postačovaly k vyplacení odškodnění, byť by byly stanoveny na statistickém základě, a v každém případě by podle všeho skutečně postačovaly k odškodnění oprávněných osob v přiměřené lhůtě, považovat za ‚spravedlivé a přiměřené odškodnění obětí' pro účely provedení čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80".

K pravomoci Soudního dvora a přípustnosti otázek

22 Italská vláda zpochybňuje pravomoc Soudního dvora a přípustnost předběžných otázek, jelikož se spor v původním řízení týká situace, která nespadá do působnosti směrnice 2004/80. Předkládající soud se totiž nezabýval tím, zda mají žalobci v původním řízení postavení „oběti" ve smyslu směrnice 2004/80. V kontextu této směrnice je přitom třeba pojem „oběti" chápat tak, že se jím rozumí pouze osoba přímo poškozená úmyslným násilným trestným činem. Vzhledem k tomu, že vnitrostátní právní úprava dotčená ve věci v původním řízení rozšiřuje rozsah pojmu „oběti" na některé rodinné příslušníky blízké oběti vraždy, spadá do výlučné pravomoci členských států.

23 Italská vláda a Evropská komise mají dále za to, že druhá otázka je nepřípustná. V předkládacím rozhodnutí totiž není uvedena žádná skutečnost, na jejímž základě by bylo možné zjistit, zda měla podmínka finanční způsobilosti Fondu solidarity, stanovená ve vnitrostátním právu, vliv na určení výše paušálního odškodnění podle tohoto práva. I když má předkládající soud za to, že výše odškodnění, které bylo v projednávaném případě přiznáno dětem oběti vraždy, není dostatečná, tento závěr nepodpořil žádnými důkazy ani nepožádal Soudní dvůr, aby se k této otázce vyjádřil.

24 Pokud jde zaprvé o pravomoc Soudního dvora odpovědět na předběžné otázky, je třeba připomenout, že podle článku 267 SFEU má Soudní dvůr pravomoc vykládat akty přijaté orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

25 Za těchto podmínek je třeba konstatovat, že jelikož se obě předběžné otázky položené předkládajícím soudem týkají výkladu směrnice 2004/80, zejména jejího čl. 12 odst. 2, má Soudní dvůr pravomoc na tyto otázky odpovědět.

26 Pokud jde zadruhé o přípustnost těchto otázek, je třeba připomenout, že podle ustálené judikatury se na otázky týkající se výkladu unijního práva položené vnitrostátním soudem v právním a skutkovém rámci, který tento soud vymezí na vlastní odpovědnost a jehož správnost nepřísluší Soudnímu dvoru ověřovat, vztahuje domněnka relevance. Odmítnutí žádosti podané vnitrostátním soudem je ze strany Soudního dvora možné pouze tehdy, je-li zjevné, že žádaný výklad unijního práva nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení, jestliže se jedná o hypotetický problém nebo také jestliže Soudní dvůr nedisponuje skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny (rozsudek ze dne 11. dubna 2024, Sozialministeriumservice, C-116/23, EU:C:2024:292, bod 29 a citovaná judikatura).

27 Co se týče první otázky, postačuje konstatovat, že to, zda by se měl pojem „oběti" ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 vztahovat v případě vraždy i na blízké rodinné příslušníky osoby, která zemřela v důsledku tohoto úmyslného násilného trestného činu, souvisí s podstatou položené otázky, a nikoli s její přípustností.

28 Co se týče druhé otázky předkládajícího soudu, je třeba připomenout, že podstatou této otázky je, zda musí být čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 vykládán v tom smyslu, že brání právní úpravě členského státu, podle které se odškodnění přiznané tímto státem oběti úmyslného násilného trestného činu vyplácí této oběti do určité maximální výše vyplývající z rozpočtu přiděleného tímto členským státem do zvláštního fondu zřízeného za tímto účelem.

29 Je přitom třeba konstatovat, že z předkládacího rozhodnutí ani z vyjádření předložených Soudnímu dvoru nevyplývá, že by tato maximální výše měla jakýkoli vliv na výši odškodnění, které přiznal italský stát ve věci v původním řízení. Dále je třeba podotknout, že i když předkládající soud v předkládacím rozhodnutí uvedl, jak vyplývá z bodu 20 tohoto rozsudku, že výše odškodnění přiznaného v projednávaném případě dětem zesnulé osoby není podle jeho názoru dostatečná k tomu, aby představovala „spravedlivé a přiměřené“ odškodnění ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, v tomto ohledu nepoložil Soudnímu dvoru, jak správně poznamenala Komise, žádnou předběžnou otázku. Předkládající soud navíc nepoukázal na žádná pravidla stanovená ve vnitrostátním právu, na jejichž základě by bylo možné lépe pochopit, jak zvláštní fond upravený v tomto právu funguje.

30 Za těchto podmínek je třeba konstatovat, že druhá otázka je hypotetická, a tudíž nepřípustná.

31 Je proto třeba odpovědět pouze na první otázku.

K první otázce

32 Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 vykládán v tom smyslu, že brání právní úpravě členského státu, která stanoví systém odškodnění za úmyslné násilné trestné činy, jenž v případě vraždy podmiňuje nárok rodičů zesnulé osoby na odškodnění tím, že tu není pozůstalého manžela/pozůstalé manželky ani dětí této osoby, a nárok jejích sourozenců podmiňuje tím, že tu není oněch rodičů.

33 Je třeba připomenout, že podle čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 musí všechny členské státy zajistit, aby jejich vnitrostátní předpisy stanovily existenci systému odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů spáchaných na jejich území, který zaručuje spravedlivé a přiměřené odškodnění těchto obětí.

34 Jak vyplývá z rozsudku ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-129/19, EU:C:2020:566, body 41 až 45 a 52), toto ustanovení tedy ukládá každému členskému státu povinnost zavést systém odškodnění obětí všech úmyslných násilných trestných činů spáchaných na jeho území bez ohledu na to, zda se tyto oběti nacházejí v přeshraniční situaci, a to proto, aby členské státy mohly splnit povinnosti týkající se přístupu k odškodnění v takové situaci, jak vyplývají z této směrnice, jelikož podle čl. 12 odst. 1 této směrnice pravidla pro přístup k odškodnění v přeshraniční situaci „fungují na základě platných systémů členských států pro odškodnění obětí [úmyslných] násilných trestných činů spáchaných na jejich území“.

35 Za účelem zodpovězení položené otázky je třeba nejprve zjistit, zda pod pojem „oběti“ úmyslných násilných trestných činů, v jejichž prospěch musí členské státy zavést na základě čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 vnitrostátní systém odškodnění, spadají v případě vraždy kromě osoby, která zemřela v důsledku tohoto trestného činu, i její blízcí rodinní příslušníci, jako jsou její rodiče a sourozenci, a pokud ano, zda lze mít za to, že takový „kaskádovitý“ vnitrostátní systém

odškodnění odpovídající dědické posloupnosti, jako je systém uvedený v bodě 32 tohoto rozsudku, zaručuje těmto obětem „spravedlivé a přiměřené“ odškodnění ve smyslu tohoto ustanovení.

36 Pokud jde v prvé řadě o pojem „oběti“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, vzhledem k tomu, že toto ustanovení ani tato směrnice tento pojem nedefinují, a pokud jde o význam, v němž je třeba tento pojem chápat, uvedené ustanovení neodkazuje na vnitrostátní právní předpisy, musí být zmíněný pojem, který má označovat osoby, na něž se vztahují vnitrostátní systémy odškodnění obětí úmyslných trestných činů, považován za autonomní pojem unijního práva, který musí být na území Unie vykládán jednotně v souladu s obvyklým smyslem dotčeného výrazu v běžném jazyce s přihlédnutím k cílům sledovaným právní úpravou, jejíž je součástí, a ke kontextu, v němž je použit (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 7. září 2023, KRI, C-323/22, EU:C:2023:641, bod 46 a citovaná judikatura).

37 Co se zaprvé týče obvyklého smyslu výrazu „oběti“ v běžném jazyce, je třeba konstatovat, že jej lze chápat tak, že se vztahuje jak na osoby, vůči nimž samotným byl namířen úmyslný násilný trestný čin, jakožto přímé oběti, tak na blízké rodinné příslušníky těchto přímých obětí, jestliže jsou nepřímo vystaveni následkům tohoto trestného činu, jakožto oběti nepřímé.

38 Co se zadruhé týče cíle čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, je třeba připomenout, že účelem tohoto ustanovení je zaručit občanu Unie právo na spravedlivé a přiměřené odškodnění za újmu, kterou utrpí na území členského státu, kde se nachází, přičemž každému členskému státu ukládá, aby zavedl systém odškodnění obětí za každý úmyslný násilný trestný čin spáchaný na jeho území (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 11. října 2016, Komise v. Itálie, C-601/14, EU:C:2016:759, bod 45).

39 Členské státy sice v zásadě mají pravomoc upřesnit rozsah pojmu „úmyslné násilné trestné činy“ ve vnitrostátním právu, avšak tato pravomoc jim nedovoluje zúžit působnost systému odškodnění obětí, který musí členské státy v souladu s touto směrnicí zavést, jen na některé z takových trestných činů, neboť jinak by byl čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 zbaven užitečného účinku (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 11. října 2016, Komise v. Itálie, C-601/14, EU:C:2016:759, bod 46).

40 Je přitom třeba konstatovat, že kdyby měl být pojem „oběti“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 vykládán – jak tvrdí italská vláda – tak, že do osobní působnosti tohoto ustanovení spadají výlučně přímé oběti úmyslných násilných trestných činů, do věcné působnosti uvedeného ustanovení by nespadaly takové trestné činy vedoucí k úmrtí osoby, vůči níž byly namířeny, a to v rozporu s jeho cílem.

41 Podle výkladu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, který zastává italská vláda, totiž dotyčný členský stát není v případě vraždy povinen vyplatit na základě vnitrostátního systému odškodnění, který musí dle tohoto ustanovení zavést, žádné odškodnění, neboť jediná „oběť“ úmyslného násilného trestného činu v takovém případě zemřela, a proto v tomto postavení v zásadě nemá být odškodněna žádná jiná osoba, jako je zejména pozůstalý manžel/pozůstalá manželka nebo děti.

42 V důsledku takového výkladu by byl čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 zbaven podstatné části užitečného účinku, jelikož by členským státům ukládal povinnost zavést vnitrostátní systém odškodnění za úmyslné násilné trestné činy pouze pro případy, že osoba, vůči níž byl takový trestný čin namířen, zraněním nepodlehla, avšak nikoliv pro případy, že na následky těchto zranění zemřela.

43 V tomto ohledu je třeba ostatně podotknout, že návrh směrnice Rady o odškodňování obětí trestných činů [COM(2002) 562 final] (Úř. věst. 2003, C 45 E, s. 69), jehož cílem bylo nejen usnadnit přístup k odškodnění v situacích, kdy byl trestný čin spáchán v jiném členském státě, než ve kterém má oběť bydliště, ale rovněž stanovit minimální normy pro odškodnění obětí trestných činů, v čl. 2 odst. 1 písm. b), který byl obsažen v části směrnice upravující tyto minimální normy, výslovně stanovil povinnost členských států poskytnout odškodnění „blízkým příbuzným“ obětí, které zemřely na následky svých zranění, a „osobám vyživovaným“ těmito oběťmi.

44 Ve směrnici 2004/80 sice taková upřesňující formulace uvedena není, avšak z přípravných prací k této směrnici a zejména z kompromisního návrhu předloženého předsednictvím Rady dne 26. března 2004 (dokument 7752/04) vyplývá, že je tomu tak pouze proto, že se unijní normotvůrce neřídil návrhem týkajícím se tohoto druhého cíle, kterým bylo stanovení minimálních norem pro odškodnění obětí trestných činů. Tato okolnost tedy rozhodně neznamená, že by unijní normotvůrce chtěl z osobní působnosti této směrnice úplně vyloučit blízké rodinné příslušníky osoby, která zemřela v důsledku úmyslného násilného trestného činu, a připravit tak osoby, které byly takovým činem přesto postiženy, o veškerou ochranu.

45 Tento výklad je zatřetí potvrzen i kontextem čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80.

46 Je totiž třeba uvést, že směrnice 2012/29, která se týká mimo jiné ochrany obětí trestného činu, definuje pojem „oběti“ v čl. 2 odst. 1 písm. a) tak, že kromě osob, které samy přímo utrpěly újmu způsobenou trestným činem, zahrnuje i rodinné příslušníky osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena takovým trestným činem, a kteří v důsledku smrti této osoby utrpěli újmu, přičemž pojmem „rodinní příslušníci“ podle odstavce 1 písm. b) tohoto článku 2 se rozumí manžel či manželka, osoba, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti, příbuzní v přímé linii, sourozenci a osoby vyživované obětí.

47 Podle přípravných prací ke směrnici 2012/29, jak jsou uvedeny v důvodové zprávě k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu [COM(2011) 275 final, s. 7], je důvodem pro toto vymezení pojmu „oběti“ skutečnost, že rodinní příslušníci jsou trestným činem také zasaženi a v případě úmrtí oběti se na ně často pohlíží jako na zástupce oběti.

48 Je přitom třeba konstatovat, že definice pojmu „oběti“ obsažená v čl. 2 odst. 1 písm. a) směrnice 2012/29 osvětluje, jaký rozsah má tentýž pojem uvedený v čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80. Jak totiž zdůraznila Komise na straně 3 důvodové zprávy zmíněné v předchozím bodě, směrnice 2012/29 má definovat „horizontální rámec pro uspokojování potřeb všech obětí trestného činu“. V rozsahu, v němž se směrnice 2004/80 a 2012/29 týkají ochrany obětí trestných činů, se tak jejich působnost, jak vyplývá z bodu 5 odůvodnění směrnice 2004/80, překrývá.

49 Na jednání ovšem italská vláda uvedla, že se v tomto bodě 5 odůvodnění neodkazuje na směrnici 2012/29, která byla přijata až po směrnici 2004/80, nýbrž na rámcové rozhodnutí 2001/220, které sice bylo nahrazeno směrnicí 2012/29, ale v době přijetí směrnice 2004/80 platilo právě toto rámcové rozhodnutí. Článek 1 písm. a) tohoto rámcového rozhodnutí přitom definuje pojem „oběť“ tak, že se jedná pouze o přímé oběti trestného činu. Vzhledem k tomu, že směrnice 2012/29 byla přijata na základě čl. 82 odst. 2 SFEU řádným legislativním postupem kvalifikovanou většinou, nemůže vést ke změně směrnice 2004/80, která byla přijata na základě článku 352 SFEU v souladu s pravidlem jednomyslnosti. Podle názoru italské vlády je tedy třeba mít za to, že odkaz na rámcové rozhodnutí 2001/220 učiněný v bodě 5 odůvodnění směrnice 2004/80 vylučuje, aby byl zohledněn následný legislativní vývoj, který měl vliv na toto rozhodnutí.

50 Je třeba poznamenat, že tato argumentace vychází z nesprávného předpokladu, že již sama definice pojmu „oběť“ uvedená v čl. 1 písm. a) rámcového rozhodnutí 2001/220 nutně vylučovala nepřímé oběti trestného činu. I když toto ustanovení uvádělo, že má-li být určitá osoba považována za „oběť“ trestného činu, újma, kterou tato osoba utrpěla, jí musela být takovým trestným činem způsobena přímo, nikterak nevyžadovalo, aby byla uvedená osoba tímto trestným činem sama přímo poškozena.

51 Jak dále uvedl generální advokát v bodě 40 svého stanoviska, část zmíněné argumentace vycházející z právního základu směrnice 2012/29 je irelevantní, jelikož jak bylo uvedeno v bodě 48 tohoto rozsudku, cílem této směrnice je stanovit obecný rámec unijního práva vztahující se na oběti trestných činů.

52 Definice pojmu „oběť“ uvedená v čl. 2 odst. 1 písm. a) směrnice 2012/29 tedy musí být chápána tak, že jejím jediným cílem je objasnit rozsah definice obsažené v čl. 1 písm. a) rámcového rozhodnutí 2001/220, na které odkazovala směrnice 2004/80. Tato definice tedy nemění rozsah pojmu „oběť“ obsaženého v čl. 12 odst. 2 této směrnice.

53 Výklad vyplývající z bodů 38 až 48 tohoto rozsudku nemůže být zpochybněn – na rozdíl od toho, co tvrdí italská vláda – ani článkem 17 směrnice 2004/80, podle kterého členské státy mohou zavést nebo zachovávat ustanovení, která jsou příznivější nejen pro „oběti“ trestných činů, ale i pro „jiné osoby postižené“ těmito trestnými činy. Posledně uvedenou kategorii totiž nelze chápat tak, že by se musela překrývat s blízkými rodinnými příslušníky osoby, která zemřela v důsledku úmyslného násilného trestného činu, neboť právě tito rodinní příslušníci mohou mít sami postavení „obětí“, na které se vztahuje tato směrnice.

54 Článek 17 směrnice 2004/80, který je součástí kapitoly III této směrnice týkající se prováděcích ustanovení, členským státům umožňuje, aby při uplatňování vnitrostátního systému odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů rozšířily kategorii osob, na které se tento systém vztahuje, i na jiné osoby než „oběti“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 této směrnice.

55 Je proto třeba konstatovat, že pojem „oběti“ ve smyslu tohoto ustanovení, v jejichž prospěch musí členské státy na základě uvedeného ustanovení zavést vnitrostátní systém odškodnění, musí být chápán tak, že může zahrnovat i takové nepřímé oběti úmyslného násilného trestného činu, jako jsou blízcí rodinní příslušníci osoby, která v důsledku tohoto trestného činu zemřela, jestliže jsou nepřímo vystaveni jeho následkům.

56 Za těchto podmínek je třeba ve druhé řadě posoudit, zda lze mít za to, že vnitrostátní právní úprava, která v případě vraždy podmiňuje nárok rodičů osoby, která v důsledku tohoto úmyslného násilného trestného činu zemřela, na odškodnění tím, že tu není pozůstalého manžela/pozůstalé manželky ani dětí této osoby, a nárok sourozenců této oběti podmiňuje tím, že tu není zmíněných rodičů, zaručuje těmto obětem „spravedlivé a přiměřené“ odškodnění ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80.

57 V tomto směru je třeba připomenout, že s ohledem na prostor pro uvážení, který toto ustanovení přiznává členským státům, pokud jde o „spravedlivou a přiměřenou“ povahu výše odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů i o způsob určení takového odškodnění, a dále s ohledem na nutnost zajistit finanční udržitelnost vnitrostátních systémů odškodnění, nemusí odškodnění uvedené ve zmíněném ustanovení nutně odpovídat náhradě újmy, kterou lze přiznat k tíži pachatele úmyslného násilného trestného činu oběti tohoto trestného činu. Toto odškodnění

proto nemusí nutně zajistit úplnou náhradu majetkové a nemajetkové újmy, která této oběti vznikla (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, body 58 až 60).

58 V tomto kontextu je v konečném důsledku na vnitrostátním soudu, aby s ohledem na vnitrostátní předpisy, kterými byl zaveden dotčený systém odškodnění, zajistil, že částka přiznávaná oběti úmyslných násilných trestných činů v rámci tohoto systému představuje „spravedlivé a přiměřené odškodnění“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 (rozsudek ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, bod 61).

59 Členský stát by nicméně překročil meze prostoru pro uvážení přiznaného mu tímto ustanovením, kdyby jeho vnitrostátní předpisy stanovily odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů, které by bylo čistě symbolické nebo zjevně nedostatečné s ohledem na závažnost následků spáchaného trestného činu pro tyto oběti (rozsudek ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, bod 63).

60 Vzhledem k tomu, že odškodnění přiznané takovým obětem představuje příspěvek k náhradě majetkové a nemajetkové újmy, kterou utrpěly, lze jej považovat za „spravedlivý a přiměřený“ pouze tehdy, pokud přiměřeně kompenzuje utrpení, kterému byly vystaveny (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, bod 64).

61 I když tedy může tento příspěvek vyplývat z vnitrostátního systému upravujícího paušální odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů, které se může měnit v závislosti na povaze násilí, kterému byla oběť vystavena, sazebník náhrad musí být dostatečně podrobný, aby se zabránilo tomu, že paušální odškodnění stanovené pro určitý druh násilného jednání bude s ohledem na okolnosti konkrétního případu zjevně nedostatečné (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, body 65 a 66).

62 Má-li být tedy paušální odškodnění přiznané na základě vnitrostátního systému odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů kvalifikováno jako „spravedlivé a přiměřené“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80, musí být stanoveno s ohledem na závažnost následků spáchaného trestného činu pro oběti, a představovat tudíž přiměřený příspěvek k náhradě utrpěné majetkové a nemajetkové újmy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. července 2020, Presidenza del Consiglio dei Ministri, C-129/19, EU:C:2020:566, bod 69).

63 S ohledem na tyto úvahy je třeba konstatovat, že členské státy mohou v rámci svého prostoru pro uvážení rozhodnout – podobně jako to učinila Italská republika v projednávaném případě – že zavedou vnitrostátní systém odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů, podle něhož se tento systém vztahuje pouze na blízké rodinné příslušníky zesnulé osoby a zároveň některé z těchto rodinných příslušníků, jako jsou pozůstalý manžel/pozůstalá manželka a děti, upřednostňuje před jinými rodinnými příslušníky, jako jsou rodiče a sourozenci.

64 Takový „kaskádovitý“ přístup ostatně odpovídá přístupu výslovně uvedenému v čl. 2 odst. 2 směrnice 2012/29, který členským státům umožňuje zavést postupy pro omezení počtu rodinných příslušníků, kteří mohou využívat práv stanovených touto směrnicí při zohlednění konkrétních okolností každého případu.

65 Vnitrostátní systém odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů však nemůže na základě logiky dědické posloupnosti některé rodinné příslušníky z nároku na jakékoli odškodnění automaticky vylučovat pouze proto, že jsou tu jiní rodinní příslušníci, s tím, že nelze zohlednit jiné okolnosti než tuto posloupnost, jako jsou zejména materiální důsledky, které má pro tyto rodinné příslušníky vražda dotyčné osoby, nebo skutečnost, že zesnulá osoba tyto rodinné příslušníky vyživovala nebo že s ní žili ve společné domácnosti. Takový vnitrostátní systém odškodnění totiž v rozporu s požadavky připomenutými v bodech 60 a 62 tohoto rozsudku nezohledňuje utrpení a závažnost následků dotyčného trestného činu pro tyto osoby, a přiměřeně tedy nepřispívá k odškodnění jejich majetkové a nemajetkové újmy.

66 Jsou-li někteří rodinní příslušníci z principu připraveni o možnost získat jakékoliv odškodnění, je třeba mít za to, že takový přístup je s uvedenými požadavky neslučitelný, jestliže trestní soud – tak jako ve věci v původním řízení – přiznal těmto rodinným příslušníkům odškodnění za újmu vzniklou v důsledku úmrtí osoby, proti níž byl úmyslný násilný trestný čin namířen, v nezanedbatelné výši, avšak jeho pachatel nemůže toto odškodnění zaplatit sám kvůli své platební neschopnosti.

67 Z toho vyplývá, jak uvedl generální advokát v bodě 47 svého stanoviska, že takový vnitrostátní systém odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů, o jaký se jedná ve věci v původním řízení, v němž jsou některé oběti vyloučeny bez jakéhokoli zohlednění rozsahu jejich újmy na základě předem stanoveného pořadí přednosti mezi jednotlivými oběťmi, které mají nárok na odškodnění, a který je založen pouze na povaze rodinných vztahů, z nichž se vyvozují pouhé domněnky o existenci nebo rozsahu újmy, nemůže vést ke „spravedlivému a přiměřenému odškodnění“ ve smyslu čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80.

68 Na první položenou otázku je tudíž třeba odpovědět tak, že čl. 12 odst. 2 směrnice 2004/80 musí být vykládán v tom smyslu, že brání právní úpravě členského státu, která stanoví systém odškodnění za úmyslné násilné trestné činy, jenž v případě vraždy podmiňuje nárok rodičů zesnulé osoby na odškodnění tím, že tu není pozůstalého manžela/pozůstalé manželky ani dětí této osoby, a nárok jejích sourozenců podmiňuje tím, že tu není oněch rodičů.

K nákladům řízení

69 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (pátý senát) rozhodl takto:

Článek 12 odst. 2 směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů

musí být vykládán v tom smyslu, že

brání právní úpravě členského státu, která stanoví systém odškodnění za úmyslné násilné trestné činy, jenž v případě vraždy podmiňuje nárok rodičů zesnulé osoby na odškodnění tím, že tu není pozůstalého manžela/pozůstalé manželky ani dětí této osoby, a nárok jejích sourozenců podmiňuje tím, že tu není oněch rodičů.

Podpisy.